

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/konkursy-i-nagrody/nagroda-kustosz-pamieci/2003/24231,Janusz-Kazimierz-Zawodny-19212012.html>
25.04.2024, 23:45

Janusz Kazimierz Zawodny (1921-2012)

Urodził się w 1921 roku. Dzieciństwo i młodość spędził w Warszawie. W 1939 r. zgłosił się na ochotnika do wojska. Jako członek Związku Strzeleckiego został wcielony do 1 kompanii III batalionu Obrony Narodowej przy 36 pp Legii Akademickiej. 24 września 1939 r. wraz z innymi żołnierzami i oficerami zgrupowanymi we Włodzimierzu Wołyńskim dostał się do sowieckiej niewoli. Uciekł z miasta przed wejściem NKWD. Po przedarciu się przez sowiecko-niemiecką granicę i dotarciu do Warszawy wstąpił pod pseudonimem „Miś” do Związku Walki Zbrojnej. W Powstaniu Warszawskim walczył w szeregach batalionu „Łukasiński” na Starym Mieście i w Śródmieściu. W myśl rozkazu gen. „Bora” Komorowskiego o kapitulacji Warszawy z 5 października 1944 r. na czele swego oddziału poszedł do niewoli. Ze względów bezpieczeństwa (był poszukiwany przez Gestapo) używał wówczas nazwiska „Turczyk”. Za bohaterstwo, którym wykazał się w walkach został odznaczony „Krzyżem Walecznych” i (osobiście przez gen. „Bora”) krzyżem Virtuti Militari V klasy.

Janusz Kazimierz Zawodny

W październiku 1944 r. trafił do oflagu w Murnau, a następnie do Oflagu VII A. Po wyzwoleniu w czerwcu 1945 r. wstąpił do 12 Pułku Ułanów Podolskich, II Korpusu gen. Andersa. W latach 1945-1948 pełnił funkcję dowódcy plutonu ciężkich samochodów pancernych. Demobilizacja wojsk polskich zastała go w Wielkiej Brytanii, gdzie ukończył roczny kurs London School of Foreign Trade. W 1948 r. wyemigrował do USA. Korzystając z funduszy przyznanych na rzecz żołnierzy-studentów, podjął naukę na Wydziale Nauk Politycznych na Uniwersytecie Iowa City. Dorabiał jako niewykwalifikowany pracownik na farmach. Na ambitnego i pracowitego studenta zwrócił uwagę prof. Vernon Van Dyke i zaproponował mu uczestnictwo w swoim seminarium. Dzięki przychylności Profesora mogła

powstać praca O odpowiedzialności za zbrodnię katyńską. Już jako magister Janusz Zawodny zapisał się na Wydział Nauk Politycznych Uniwersytetu Stanforda w Kalifornii. Stał się do konkursu o stypendium doktoranckie Fundacji Forda. Znalazł się w gronie 3 osób (na 700), którym stypendium przyznano. Dysertację doktorską pt. Grievance Procedures in Soviet Factories obronił w 1955 roku. W tym też roku otrzymał obywatelstwo USA. W latach 1955–1958 pełnił funkcję wykładowcy w Princeton University. W 1958 r., już jako asystent profesora (odpowiednik docenta), prowadził wykłady na Wydziale Nauk Politycznych na Uniwersytecie Stanforda i w San Francisco State College. Trzykrotnie otrzymał stypendium dla profesorów (z Fundacji Forda): w 1956, 1958, 1968 r. i stypendium (dla studiów w dziedzinie psychologii i socjologii) w Stanford w latach 1961–1962. Owocem działań z lat 1956–1959 było powstanie słynnej pracy o Katyniu pt. Death in the Forest. Przez 10 lat (1965–1975) wykładał jako profesor stosunki międzynarodowe na Uniwersytecie Pensylwania w Filadelfii.

Na życzenie Amerykańskiej Akademii Nauk powierzono mu zredagowanie tomu rocznika poświęconego problematyce wojny niekonwencjonalnej. Od roku 1975 do przejścia na emeryturę (1982) kierował katedrą stosunków międzynarodowych w Claremont Graduate School i Pomona College. Tam też pełnił funkcję dziekana. W tym okresie powstała praca pt: Nothing But Honour. Story of the Uprising of Warsaw 1944. Ważne miejsce w poczynaniach naukowych Zawodnego lat 60. i 70. zajmuje problematyka działań niekonwencjonalnych i terroryzmu. Jego nazwisko wymieniane jest wśród takich autorów, jak Henry A. Kissinger, John F. Kennedy, James R. Schlesinger, Dean Rusk. W latach 1979–1984, w okresie sprawowania władzy przez prezydentów Jimmy Cartera i Ronarda Regana, był konsultantem Rady Bezpieczeństwa Narodowego. W 1985 r. wystąpił z inicjatywą, wobec Rządu RP na Uchodźstwie, wypracowania perspektywicznych zadań dla polskiej polityki zagranicznej.

Na wieść o zmianach w Polsce, w 1989 r. podjął wysiłki, których celem było nawiązanie stałych stosunków z Krajem. Zgłosił gotowość służenia Polsce i społeczeństwu. Wystąpił z ideą stworzenia polskiej Szkoły Dyplomacji. Przedstawił projekt rozpisany w szczegółach, w którym wiele uwagi poświęcał polskiej racji stanu. W odpowiedzi został uhonorowany Orderem Zasługi II klasy – Komandorią z Gwiazdą. Odznaczenie to powiększyło listę orderów cywilnych, jakie otrzymał od władz Rzeczypospolitej na Uchodźstwie: Polonia Restituta IV, III, II klasy. Jest też uhonorowany amerykańskim Orderem of Lafayette.

Z odznaczeń bojowych, poza wspomnianym krzyżem VM V kl., porucznik Zawodny (w takim stopniu wyszedł z wojska) otrzymał Złoty Krzyż Zasługi z Mieczami, Srebrny Krzyż Zasługi z Mieczami, Krzyż Walecznych, Medal Wojska (czterokrotnie); ma prawo do znaków ran (dwukrotnie).

Uhonorowano go Złotą Odznaką Honorową SPK, przyznaną przez Światową Federację SPK w Londynie w 1980 r., w tym samym roku – Złotym Medalem Polsko-Amerykańskiego Stowarzyszenia Doktorów Medycyny „Medicus” w Nowym Jorku oraz Medalem Katynia, przyznanym przez Komitet Katyński w Krakowie w 1993 roku.

W 1980 r. redakcja paryskiej „Kultury” przyznała profesorowi nagrodę „Zeszytów Historycznych”; w 1981 „Za osiągnięcia w nauce” otrzymał nagrodę i dyplom nowojorskiej Fundacji Jurzykowskiego. Dwukrotnie, w 1982 r. i 1989 r. zdobył Nagrodę Literacką Polskiego Instytutu Naukowego (Londyn), zaś w 1987 – Nagrodę w dziedzinie historii nowojorskiego Instytutu Marszałka Józefa Piłsudskiego. W 1989 r. Towarzystwo Naukowe KUL przyznało mu nagrodę za książkę Śmierć w lesie, uznaną także za książkę roku. Listę polskich wyróżnień zamyka nagroda im. Jerzego Łojka, przyznana w 1990 r., Medal 80-lecia AAN i medal Komisji Edukacji Narodowej, przyznane w 2000 r.

17 maja 2000 r. prof. Zawodny uroczyście przekazał do Archiwum Akt Nowych zebrane przez siebie dokumenty. Przejęte akta z lat 1942–2001 liczą 7,5 mb ujętych w 278 jednostek inwentarzowych. Zgodnie z wolą ofiarodawcy zespół nosi nazwę „Akta Janusza Kazimierza Zawodnego”. W przekazanych do Archiwum Akt Nowych zbiorach oprócz dokumentów, książek i artykułów autorstwa profesora znajduje się duża liczba źródeł. Są to tzw. źródła wywołane – relacje bezpośrednich uczestników wydarzeń oraz wybitnych polityków i dowódców, a także ich wspomnienia, opinie i korespondencja.

Profesor Janusz Kazimierz Zawodny zmarł 8 kwietnia 2012 roku w Brush Prairie (USA).